

Contes de la Terra Plana

Mitges veritats de la Vila d'Almassora

Carlos Soler Chulvi

Contes de la Terra Plana

Mitges veritats de la Vila d'Almassora

Los libros de Lola

©Carlos Soler Chulvi

©Petit Camagroc, S.L.U.
Calle Doctor Trueta, 19, entresuelo 2ª
08860 Castelldefels (Barcelona)

©Diseño gráfico: underthecoconut
(info@underthecoconut.com)

—

Primera edición: abril de 2019

Depósito legal: B-11401-2019

ISBN: 978-84-948140-8-2

Toda forma de reproducción, distribución, comunicación pública o transformación de esta obra solo puede ser realizada con la autorización de sus titulares, salvo la excepción prevista por la ley. Diríjase al editor si necesita fotocopiar o digitalizar algún fragmento de esta obra.

www.loslibrosdelola.es

Impreso en Ulzama Digital, S.L.

A Elena per la seva paciència.

*També a Almassora, que sap guardar els secrets de la gent,
i a la seva gent que sap guardar els secrets del poble.*

Índex

- 1 - L'arbre** 9
*Per si no ho sabíeu van haver almassorins que
vàren fer fortuna a Amèrica.*
- 2 - Els aiguamolls** 45
El millor exemple dels secrets privats de la gent.
- 3 - Els albats** 69
Pots obrir una porta, sabràs tancar-la?
- 4 - Pluja** 91
*Dedicat al meu pare. Només ell sap el que
va passar aquella nit.*
- 5 - L'anciana** 99
La cerca del coneixement et pot dur a la bogeria.
- 6 - Pasqua prohibida** 111
Fins on arribarem amb la correcció política?

L'arbre

El maleït segle pareixia que anava a acabar de la mateixa manera que havia començat per a Espanya. De bon matí, a la seua plantació de canya a Matanzas, Pere Forcada havia sentit l'aldarull que hi feien els seus negres. Sí, seus, perquè malgrat aquella maleïda llei que obligava a alliberar als esclaus, aquells sempre serien de la seua propietat. On tenien que anar si deixaven les seues barraques? A captar a la ciutat tal vegada, o a llogar-se de cultiu en cultiu com feien el altres. Quina vergonya, va pensar, de veure eixes colles de jornalers negres barrejats amb grups de gallecs pobres que anaven rodors per l'illa a canvi de sous de misèria. Li feia ganes de vomitar.

Estava pensant en com ho havien subvertit tot. Eixa llibertat de moviments dels antics esclaus, els deixava viure on volien. Començaven a haver-hi matrimonis mixtes molt sovint, val que sempre havien hagut però, només amb les classes més baixes de blancs, els anomenats esclaus d'ulls blaus, perquè van vindre enganyats i cobraven sous de merda, ara cada vegada era més comú veure parelles de blancs i negres amb una caterva de mestissos, el que li feia més vergonya era que ara fins i tot eren les dones blanques les que s'ajuntaven amb negres.

No ens enganyem, a ell també li agradava fruit de la carn negra. Que ell sàpigues, tenia al menys tres fills borts a la plantació, tres fills que mai no gosarien de dir-li «pare», perquè els hauria tret la pell a fuetades. Una cosa era utilitzar-les, tothom a l'illa sabia que una

negra al llit era més calenta que una gallega beata, una cosa ben diferent era donar-li una condició d'igual.

Agafant a un vell negre que passava precipitat pel seu costat, li va manar que li expliqués què passava allí i perquè ningú s'havia posat encara a treballar.

El vell que portava allí des de que don Pedro havia comprat la plantació, li va explicar que havia esclatat la revolta, que esta vegada no seria com la *guerra chica*. Esta vegada de tota Cuba s'alçaven partides de guerrillers *mambís*, i la situació estava a punt de descontrolar-se per a les autoritats i els espanyols continentals.

—A més a més, —li va dir— pareix que esta vegada vindran els nord-americans a ajudar-nos, la vostra hora ja és arribada, porcs.

En sentir de boca de l'antic esclau aquella paraula, Pere Forcada el va deixar tombat a terra d'una galtada. No entenia que un home que s'havia criat allí tota la vida pogués ser tant desagratit. Un gos era més agratit que estos negres, va pensar.

Agafant un cavall, es va dirigir ràpidament a la ciutat on al cap d'una hora i al voltant d'una taula del Casino Valenciano estava ell amb altres membres de la classe dirigent de la regió, plantadors, comerciants i funcionaris principalment parlant del que havia ocorregut i del que estava a punt d'ocórrer.

El casino era un normalment un lloc animat i al mateix temps melancòlic. Allí era el punt de trobada, d'esbargiment i també d'arrodonir negocis dels valencians de la comarca als que per afinitat lingüística, i també per no tindre cap local propi de les mateixes característiques, s'afegien un bon grapat de catalans i mallorquins.

Un important industrial tèxtil català, anomenat To-meu Camps, que venia tota la producció de la seua fàbrica de Sabadell a Cuba, li va tractar de treure ferro a l'assumpte.

—Penso que açò és només una revolta de quatre malfeiners, com les carlinades que teníem a la península de tant en tant. Ara, el nou govern militar en penjarà a quatre d'aquests rebels i ara tots a seguir treballant. —Alçant el got de rom va afegir—: Cavallers, la pàtria guanyarà, no es deixarà doblegar pels traïdors i si venen els ianquis doncs també podrem amb ells.

Una forta salva d'aplaudiments va fer costat a l'entusiasta català, però Forcada no apartava la vista del seu got de canya sense tocar.

Un vell capità de vaixell mallorquí li va dir:

—Pere, tal vegada et manca una mica d'entusiasme patriòtic o saps quelcom cosa que noltros no coneixem?

—El que jo sé, —contestà Pere— és el mateix que sabeu tots vosaltres, però no goseu dir. Abans de vindre ací este matí, li he girat la cara a un vell treballador de la meua plantació. Mai no l'havia tocat perquè és el meu majordom, el meu capatàs de negres. El vaig comprar tot junt amb la casa i la finca i quan el vaig alliberar per llei, en agraïment, es va quedar amb mi barata el menjar i quatre xavos. Hui he vist odi a la seua cara, un odi tan gran que no s'acabarà penjant a quatre, ni a quatre mil.

Els governs de la metròpoli,—va seguir dient— s'han portat amb esta illa com si estiguessen munyint una vaca, o utilitzant una puta, només han mirat pel seu benefici, mentre que aquesta gent, entre els que em conte jo també, que ja porte ací quasi quaranta anys, els hem demanat més drets o més llibertat de comerç i

ens han tractat no com a una província, ens han tractat com una colònia.

—Això no és veritat, —va dir Tomeu Camps— hi ha un a llei d'autonomia que ja voldríem els catalans.

—Els catalans? —va contestar un altre industrial tèxtil—, però este d'Alcoi els catalans teniu més culpa que ningú amb el monopoli del comerç tèxtil a l'illa que vàreu aconseguir, jo estic ací perquè també vull la meua part del pastís.

—Veieu? —va dir Pere Forcada— això és el que voleu tots, no? Un tros del pastís, un tros de Cuba. No em malinterpreteu, no sóc un revolucionari, jo també m'he aprofitat prou d'esta terra, però sé veure el que ve i al costat de qui deuríem estar.

—Ves amb compte, Pere, i no parles com un traïdor —això ho va dir un capità de la guàrdia civil, que li tenia prou estima, doncs era natural de Vila-real.

—Traïdor jo? No home no! El que passa és que estic fart de pagar impostos per la meua canya, he tingut que alliberar als esclaus amb una poca d'indemnització i ara estos borts, estos maçons acabaran per fer-nos fora, per enviar-nos a tots cap a la península.

—És veritat el que diu Tomeu, —va dir nerviós un altre plantador— que vindran els ianquis?

—Doncs que vinguin, —va dir Tomeu tot enfurit— són una nació de pirates i lladres protestants, sense cap principi ni honor. Podrem amb els *mambís* i amb ells.

—Mira Tomeu, —va seguir Pere— supose que coneixes la meua dona i com em vaig casar amb ella, no? Si no s'hagués mort fa uns anys, el meu sogre et podria dir moltes coses dels ianquis.

Clar que coneixia a la seua muller, a la senyora Bernardette Deveraux, Bernardeta que li deien quasi tots

ells que li tenien confiança a Pere, o doña Bernarda, que li deien els criats.

La vida sentimental de Pere Forcada estava partida quasi per la meitat. La part més important era la que li pertocava a la seua muller. La vida de Bernardette era des de la seua infància un no parar de fugir. Encara recordava quan amb només tres anys i al braç de son pare, amb l'única companyia de dos fidels esclaus de confiança i amb un gran baül ple de diners federals, l'home havia tingut la precaució d'acceptar pagaments només amb eixa moneda em compte dels *patriòtics* dòlars confederats. Havien fugit una nit de la seua plantació en flames, allà a la Luisiana, mentre sentien els crits barrejats d'alegria i odi dels soldats del nord i els tambors vudú dels esclaus que els hi havien obert les portes. Mai no havia pogut oblidar el so d'aquells tambors, inclús ara quan sentia els tambors dels negres de la seua Hacienda no podia evitar el posar-se nerviosa.

Pujant a un xicotet vaixell de contrabandistes espanyols, havien fet cap a una Havana que els va rebre amb els braços oberts, tots pensaven que el que els hi havia passat als rics nord-americans, algun dia podia passar a ells també.

Pere va acollir a la seua casa al pare i a la filla i va allotjar als dos negres a les barraques dels seus esclaus. Ell feia només dos anys que estava a Cuba. Havia comprat una plantació de canya amb el seu *ingenio*, per refinar el sucre amb els diners que li havia deixat el seu cunyat, venent uns terrenys al terme d'Almassora, al Caminàs de Collantes, que amb els nous cultius de taronja a la Plana estaven donant molts bons resultats a tot el món.

—Pere, —li deia la gent— quina és eixa mania de Cuba? Això està bé per als gallecs que no tenen on caures morts, però per a nosaltres... mira quina oportunitat que s'obri ara amb les taronges. En pocs anys que va la cosa hi ha gent que ja està exportant a França i a l'Anglaterra i no paren de traure terres noves, vinga home.

Però ell tenia en ment l'idea de l'illa de feia molt de temps. Havia nascut a una bona família, si més encara quan l'avi havia comprat a bon preu les terres que el govern havia expropiat a l'església, però a Almassora hi havia bastants restriccions a l'hora de tractar als jornalers, pesava encara molt la influència de l'església i els jornals i les hores de treball, tenien que tindre un mínim de dignitat.

Allà a Cuba no, havia sentit dir que la terra era molt bona i molt barata si sabies a qui comprar-la i que malgrat de la seua prohibició a la península, allí encara podies tindre esclaus. La boca li es feia aigua pensant en tota la gent que tindria treballant per a ell a colp de vara. També imaginava la quantitat de dones de les que podria gaudir, clar que això no ho va dir a la seua família ni al capellà de la Nativitat quan va marxar cap a Cuba.

Recordava també quan va arribar a l'illa i als pocs dies ja va comprar amb els diners que duia, una ruïnosa plantació a un americà alcoholitzat, que només volia els diners per tornar al seu país i invertir-ho tot en defensar la seua terra de la que deia ell que «els hi cauria damunt a un futur pròxim». Malgrat ser un borratxo, Pere va escoltar amb molt d'interès les seues històries del que ell creia que anava a passar als Estats Units.

Parlava d'un país dividit, de dues societats, una industrial, moderna i oberta al món que no parava de créixer. Obrir fàbriques, treballar noves terres de labor i rebre immigrants irlandesos morts de fam. —Són els seus gallecs —va dir amb fortes rialles.

Una altra societat rural i arrelada a les seues tradicions, uns estats amb esclaus, com a Cuba. Una societat que no tenia cap interès en anar cap a l'oest i furta les terres als indis. On si eres d'ascendència francesa i a més a més eres catòlic, com era el seu cas, tenies els mateixos drets que els altres blancs. Deia que eixos ianquis eren uns hipòcrites, d'una banda volien alliberar als negres i d'altra tractaven als obrers catòlics irlandesos i alemanys com si fossen gossos.

—Tindria que aprendre del meu exemple, amic Pere, —deia l'americà— l'esclavitud té els anys contats. Els meus paisans no ho volen veure i la voracitat dels ianquis no té límits. Després de la meua Lousiane li tocarà el torn a Puerto Rico i a Cuba, és qüestió de temps.

Malgrat als sermons d'aquell home, gràcies a ell, també va conèixer al seu futur sogre, al senyor Jean Baptiste Deveraux. Aquest home era també un pròsper plantador de canya i comerciant de Nova Orleans. Pere, molt pronte, es va cansar de l'obligació de vendre el producte del seu treball a preus taxats des de la península. Gràcies a uns gallecs que van dur des de el seu Cambados el seu vaixell de pesca, però no les ganes de seguir pescant, havent allí maneres més fàcils de guanyar diners, bona part de la seua producció de sucre feia cap a Nova Orleans, on li pagaven millor preu, malgrat l'amenaça de les canoneres espanyoles o americanes.

Quan els invasors del nord van prendre Nova Orleans, van presumir que la ciutat no havia patit gens, com des-

prés li passaria a Savanah o a Atlanta, però les seues bandes d'exploradors i les bandes de negres fugits de les plantacions van fer tot tipus de salvatjades.

Quan van arribar a Cuba amb els seus dòlars, va ser Pere els qui els va aconsellar on invertir i, malgrat els seus vint anys de diferència, quan Bernardeta, òrfena de mare, va tindre disset anys, es va casar amb ella unint les seues plantacions i els seus esclaus.

Bernardette tenia un caràcter dolç i melancòlic. Era una dona criada com les seues compatriotes del Sud, com la majoria de dones de la burgesia cubana. Escola de monges des de ben menuda, classes de costura i piano amb distingits professors a l'adolescència, balls on els hi presentaven pretendents i, finalment, un matrimoni. Un matrimoni moltes vegades arreglat pels pares, que buscaven ampliar les fortunes familiars.

Ara, als seus trenta-sis anys, Bernardeta era l'alegria d'aquella casa, de fet quasi podríem dir que era l'única alegria. No havien pogut tindre fills i a eixa edat era molt difícil que en tinguessen ja.

L'altra part del seu cor, l'havia entregada Pere a Caridad. Era Caridad una jove criada que havia pres Bernardeta al seu servici quan esta només tenia onze anys i ara quant ja en tenia vint, s'havia convertit en qui portava la casa i qui donava consol a Pere moltes nits. Això era una cosa a la que les dones blanques de bona família cubanes, també estaven més que acostumades, el que passava era que esta mala gossa, pensava ella, va fer que Pere entrés al seu llit amb només quinze anys.

Una mà al muscle va sacsejar lleugerament Pere mentre el despertava. Com que s'havia fet tard allí parlant amb els altres membres del casino, Pere i els altres havien demanat el dinar, i després mentre pre-

nia el cafè i fumava un cigar, es va quedar dormit recordant totes estes coses del passat. Dirigint-se a la porta, encara es va acomiadar dels amics i en pujar al cavall va enfilarse al camí a casa. Mentre cavalcava, li va vindre al cap tot el que havien parlat i el que havien aclarit, es a dir, res.

Eren obtusos i tancats de ment. No confiaven més que en la força i en els soldats que arribaven de la península. Ell no dubtava de la capacitat dels soldats, però ficar de colp a l'illa a milers de joves, que el primer que feien en arribar seria contagiar-se de malària i perdre les forces davant guerrillers, era tindre massa confiança. No, la solució, pensava ell, estava a eixe govern autònom que li havien donat a Cuba. Una autonomia que li permetia més llibertat de premsa, associació i per damunt de tot comerç, però que a dos anys de començada la revolta, ja havia arribat massa tard. Els líders cubans revolucionaris i els americans que sempre estaven darrere de tot no ho permetrien mai.

En arribar a casa, la situació encara estava pitjor que quan ell se'n va anar. Les barraques dels negres estaven totes destrossades al mateix que l'enginy on refinaven el sucre del canya-mel, i Bernardette i Caridad s'havien tancat dins de la casa, on dos treballadors gallecs de confiança les protegien armats amb dues escopetes de les que disposava Pere.

Davant la casa es amuntonaven els treballadors de la plantació amb torxes i matxets i a Bernardeta li venien al cap els tèrbols records de la seua infància. Va sentir un gran alleujament en veure com els negres es feien a un costat per deixar passar a Pere a cavall cap a la casa.

Abans d'entrar, Pere es va dirigir a Tomás, el capatàs dels negres, per a demanar-li explicacions per tot això.

—Digues-me, Tomás, —va dir Pere— què vol dir tot açò? Al que l'ancià contestà:

—Mire, don Pedro, ja fa dos anys que ha començat la revolta de veritat. Com quasi no eixim d'ací vostè ens ha fet creure que eren aldarulls de quatre desfeinats. Ens acaben d'arribar notícies de què els americans acaben de desembarcar a Cuba, doncs diuen que un vaixell que tenien al port de La Havana ha sigut destruït pels espanyols. Ara no res no podrà aturar-nos.

Si vol, serem generosos amb vostè nomes per la seua dona que sempre ens ha tractat molt bé, però els hi donarem el temps just per a que se'n vagen, després de recollir el que puguen endur-se'n.

En aixecar la mà per tornar a colpejar-ho, va notar el contacte d'un matxet al seu coll, cosa que el va fer recular cap a casa roig de ràbia mentre veia que el matxet que anava en principi al seu coll, feia cap al del cavall, mentre el que ho havia fet, un jove que Pere sospitava era fill seu, anomenat Matias, deia que ja tenien carn per a fer un bon sopar.

En entrar a casa, el que va vore el va omplir encara més de ràbia i coratge. Els dos gallecs estaven escopeta en mà, guaitant per les finestres molt nerviosos. Bernardette, estava a una butaca amb expressió esgarrifada i Caridad amb la cara unflada a colps i el vestit esgarrat donava una idea del que li havien fet els criats.

—Don Pedro, —li van dir els gallecs a Pere— les coses s'han desbaratat quan els negres han tingut notícies del que ha passat a la Havana. Nosaltres hem tingut el temps just de fugir ací dins per a protegir la senyora, però no hem pogut evitar el que li han fet a Caridad. Ha patit la ira d'eixos desgraciats, quatre d'ells dirigits per Matias, l'han forçada a les seues barraques.

Veient tot això, Pere va intentar no perdre la calma i es va dirigir a Bernardeta, esta en veure al seu home va recuperar la calma i de seguida va començar a escoltar al seu home.

—Gràcies a Déu que al menys tu estàs bé, ara és molt important que fajes el que vaig a dir-te, mentre nosaltres controlem als negres. Ves amb Caridad i amaneix equipatge per anar-se'n prompte. Agafa sols un parell de mudes de roba i el baül xicotet que tenim baix del llit.

—Però què farem, on anirem? Anem a perdre-ho tot com quan era xicoteta.

—No, Bernardeta, —li va contestar Pere— la veritat es que preveient açò, fa temps que vaig obrir un conter a un banc d'Espanya. Començarem una nova vida al meu poble, Almassora, i amb els diners que ens emportem esta nit encara podrem uns passatges al vapor que ix cap a la península, abans que siga massa tard i el americans bloquegen l'illa.

Quan ella va pujar a les habitacions per amanir-ho tot, Pere es va dirigir a Caridad, preguntant-li què era el que li havia succeït.

La criada va respondre: —Mire, don Pedro, eixos malparits mai no m'han perdonat que jo li calfe el llit i agafant-me entre quatre han dit que tots tenien dret a la mateixa puta, ara que els amos serien ells.

—Vinga, —va dir Pere— estàs viva i això és el que conta. Ves i ajuda a la senyora, tu vindràs a Espanya amb nosaltres.

Mentre Caridad feia això, Pere no deixava de pensar en com de furiosos deurien d'estar els negres per tal de fer-li això a la criada. A la jove sempre li havien tingut tots un gran respecte, era una santera. Des de ben xico-

teta els orishas, els esperits que adoraven els salvatges aquells es manifestaven a través d'ella i per les nits, quan feien aquelles estranyes cerimònies a les seues barraques, on ells des de la casa escoltaven els sorolls dels tambors i dels balls frenètics, era Caridad qui ho dirigia tot. Misteriós culte, pensava Pere, intentat prohibir mil vegades pels capellans i les autoritats, però mai aconseguit.

Veient com els negres van començar a pegar-li foc a les barraques i la plantació, després de menjar-se el cavall i beure's bona part del rom que tenia emmagatzemat als cellers, es va adonar que els gallecs havien convençut a Tomás per a que els deixés arrimar a casa un carro, on havien enganxat dues mules i que servien per anar-hi al port.

Carregant tot el que van poder, van enfilear cap a Matanzas mentre sentien els crits salvatges dels negres en entrar a casa, saquejar-la i botar-li foc a tot.

En arribar al port, Pere va anar a comprar els bitllets del passatge amb el baül dels diners i acompanyat d'un dels gallecs, l'altre va quedar cuidant les dones. El port era un caos de gent que volia fugir. En atenció a qui era i el que va pagar pels passatges, encara va aconseguir tres llocs al vapor, però dirigint-se a l'home que l'acompanyava li va dir: —Mira, no tenen més lloc per a vosaltres, en agraïment vos done el carro i els matxos, com també una bona quantitat de diners, apanyeu-vos per a fugir cap a Espanya com pugueu.

Es va mostrar molt agraït, però ell i el seu company, li va dir, tenien ben clar que s'unirien a les partides de guerrillers cubans, a Galícia havien patit molta necessitat i esperaven que a este país nou on podrien començar tindrien més oportunitats.